

Специфичности во работата со надарени ученици- дефинирање и идентификација

ВОВЕД

Работата со надарени деца е доста специфична и комплексна задача за наставникот. Движењето на едно општество кон научниот, техничко-технолошкиот и општествениот прогрес се повеќе зависи од неговите вкупни интелектуални потенцијали, во прв ред, од најкреативните негови членови, со колкава грижа ги негува, подржува и поттикнува. Поради тоа на работата со надарените деца и младинци им се посветува големо внимание на сите воспитно- образовни системи во светот. Притоа на тоа прашање му се приоѓа од:

- психолошки,
- педагошки и
- економски аспект.

За се ова ќе стане збор во продолжение на оваа индивидуална домашна работа.

Поим за надареност и дефинирање

Кога ќе се разгледа психолошкиот аспект, за надареност постојат сеќавања што се користат како со слично, така понекогаш и со различно значење. Во литературата постојат автори кои со исто значење ги употребуваат термините: надарен, креативен, талентиран, интелигентен. Но, има автори кои ги употребуваат термините надарен и талентиран со различно значење. Надарен со значење дека се работи за умствена даровитост, а талентиран кога се работи за специфични дарби, најчесто за уметнички активности- како литература, сликарство, и нашата област- музика.

Надареноста како феномен различно е дефинирана во различни епохи на цивилизацискиот развој и во одредени периоди од развојот на психологијата. На пример: во првобитното општество надарен бил оној

поединец кој бил успешен ловец, во древна Грција надарен бил добриот говорник, вештиот воин или олимпискиот шампион, а пак во 20-тиот век тоа бил научникот или пронаоѓачот.

Прва научна студија за надареноста е делото << Наследен гениј >> на Ф. Галтон, публикувано во 1869 година. Од тогаш па до денес се издадени многу научни студии, направени се многу истражувања, во кои надареноста се гледа од различни аспекти и различно се дефинира.

Некои надареноста ја одредуваат исклучиво од аспект на способностите. За разлика од нив, други автори надареноста ја сваќаат пошироко како единствен склоп на црти на личноста и според која тој се разликува од другите поединци.

Според ова може да се изведат неколку основи заклучоци:

- Надареноста се дефинира како висока умствена способност изразена со умствен количик (130- 140).
- Надареноста може да се манифестира во повеќе сфери во општествениот живот, т.е. може да се јави во повеќе видови. Во таа смисла следните неколку групи способности се разгледуваат како посебни видови надареност: интелектуални способности, специјални способности (математички, јазични, технички, ликовни, спортски, креативни, и во нашиов случај- музички способности)
- Надарените за да можат да се искажат како творци не е доволно само да имаат високо развиени способности, туку и определени црти на личноста, а и поволни општествени околности и стимулации (зависи од бројни општествени, социолошки и психолошки услови). Сфаќањето дека оние што се надарени без оглед на се друго, кога и да е ќе ги искажат своите потенцијали веќе одамна се покажало дека е погрешно.
- Во основа на надареноста се способностите кои овозможуваат поттикнување на високи резултати во различни области од општествениот живот.

Препознавање на надарените ученици

Во процесот на откривање на надарени- препознавањето на надарените ученици е првата фаза.

Наставникот има можност да ги споредува и да ги препознава учениците кои квантитативно и квалитативно побрзо напредуваат во споредба со нивните врсници. Постапката за пронаоѓање на надарените ученици е насочена кон оние специфични карактеристики по кои овие ученици се разликуваат од нивните врсници.

Особини на надарените ученици се:

- изразито добар училишен успех
- богат речник и рана способност за читање
- адаптираност во општествената средина
- рана физичка вештина
- способност за раководење

Покрај горе-наведените, меѓу особините на надарени ученици кои се јавуваат во нашата област- музиката, би ги издвоиле:

- научна метода на мислење
- високо ниво на енергија и активност
- супериорна интелектуална способност
- неограничена љубопитност
- талент за уметничко изразување
- умешност во самостојна работа
- високо развиен слух
- креативност и оригиналност
- развиена механичка вештина.

Наброените карактеристики можат да се забележат уште во најраното детство од страна на родителот, од воспитувачите во предшколските установи и од наставниците во училиштето.

Наставниците својата проценка за надарените ученици најчесто ја добиваат поаѓајќи од училишниот успех. Оваа појдовна точка на наставниците не е секако безоснова затоа што училишниот успех е зависен од

интелигенцијата на ученикот како особина на надареност. Но, училишниот успех не е во толку висока корелација со креативноста на надарениот ученик.

Креативноста е важна особина за постоење на надареност. Како да се препознае креативниот ученик? Ваквиот ученик има:

- силен интерес за одредени дејности,
- му противречи на наставникот,
- личноста е со многу немирн дух,
- бара нови патишта и начини за решавање задачи и проблеми,
- има голема способност за творештво и
- јака воља за нови методи и свежи идеи во поставување на својата цел.
- многу се љубопитни и поставуваат низа прашања кои може, но и не

мора да бидат поврзани со дадената тема.

Надарените ученици имаат:

- авантуристички темперамент,
- доминираат,
- доста се осетливи и самодоволни.

Заради ваквиот жив темперамент можно е да имаат и послаб успех. На креативниот ученик му е досадно во училиште, па ја нарушува дисциплината: упаѓа во зборот на наставникот, постојано поставува прашања, зборува на час и сл. Често пати наставниците не ги ценат ваквите ученици бидејќи пречат во наставата и поради тоа не се забележани како креативци. При нивната проценка може да се погреша, ако надареноста се проценува само според нивниот успех. Надареното дете мора да поседува високи интелектуални способности.

Друг недостаток при откривањето на надарените ученици е што од ученикот се бара само да учи и да го репродуцира наученото, при што се занемарува активирањето на мислењето, т.е. воспоставување на творечки идеи. Постојат надарени ученици кои имаат таков склоп на црти на личноста кои ја маскираат нивната надареност (повлечени, интровертни). Проблемот овде е дотолку поголем ако наставникот со своето автократско однесување ја предизвикал ваквата состојба на ученикот. Надареното дете не треба да се гледа со завист, да се игнорира или омаловажува, туку да му се помогне да дојде до израз неговата надареност.

Идентификација на надарените ученици

Што се подразбира под идентификација? Тука спаѓа:

- мерење на степенот на развиеност на особините на индивидуата,
- проценка на особините на поединецот и
- проценка на духовните и материјалните производи на ученикот.

Тоа значи дека секој ученик што наставникот ќе го препознае како надарен ученик, понатаму тој надарен ученик ќе подлежи на тестирање со психолошки мерни инструменти. Кои постапки и какви извори се применуваат за тоа, најдобро може да се види од следниов преглед:

- 1- Постапка- *Проценување* на надареност.
- Извори на податоци:
  - а) родители на учениците
  - б)- наставници
  - в)- соученици
- 2- Постапка- *Евалуирање* на квалитетот на ученички творби, изведби, постигнати резултати во учењето.
- Извори на податоци:
  - а)- успех во спортски активности
  - б)- литературни и ликовни творби на учениците
  - в)- успех во одделни наставни подрачја
  - г)- музички изведби
- 3- Постапка- *Тестирања* на способностите, особини на личноста и знаењата на учениците.
- Извори на податоци:
  - а)- тестови на интелигенција
  - б)- тестови на посебни интелектуални способности
  - в)- тестови за испитување на креативноста
  - г)- тестови за испитување на личноста
  - д)- тестови на знаења
  - ё)- тестови на музикалност, кои се одвиваат преку- пеење на песнички, тестирање на чувство за ритам, слушање.
- 4- Постапка- *Анкетирање*.

- Извори на податоци:
- а)- анкетни листови
- б)- стандардизирани и нестандардизирани интервјуа.

Овие техники ќе ја сочинуваат батеријата за откривање на надарени ученици. Тие во основното училиште најчесто покажуваат надпросечни резултати.

Идентификацијата не треба да биде ниту еднострана (идентификација која се врши со помош на само една постапка), ниту пак еднократна работа (идентификација која се врши само еднаш, на една возраст). Нејзината суштина е повеќекратно испитување и утврдување на способностите на учениците во текот на подолг период, со применување на разновидни дијагностички постапки.

Идентификувањето на надарените ученици за определени области или дисциплини може исто така успешно да се остварува со организирање на натпревари или пак по пат на приемни испити.

За надарените ученици од одредени подрачја на уметноста се организираат специјализирани училишта за физичка, ликовна, балетска и музичка култура. Широм нашата држава постојат бројни специјализирани музички училишта. Во овие училишта се запишуваат ученици надарени за одделни уметнички подрачја, за кои е неопходно рано да се почне грижата за развојот на способноста, по посебна проверка на степенот на надареност. Во овие училишта се работи според посебни програми, а во средното образование се стекнува соодветно занимавање, односно образовен профил. Во рамките на работата на овие училишта може да се развиваат посебни форми со изразитите таленти- додатна настава, менторска работа и сл.

Иако за идентификација на надарените ученици се одговорни најмногу родителите, воспитувачите, психологот и педагогот, токму овој проблем е еден од посериозните проблеми со кои треба да се соочи наставникот при реализирањето на воспитно- образовниот процес. Тие имаат можности да набљудуваат:

- како децата го употребуваат јазикот,

- како ги увидуваат односите,
- како учат,
- како запомнуваат,
- колку се осетливи спрема предметите од нивната средина и околина,
- каква им е фантазијата,
- како се концентрираат, и
- какви се нивните интереси.

Работејќи на проблемот на идентификацијата на ваквите деца, психологот ги користи сознанијата до кои дошле наставниците и родителите и нив ги интегрира во сопствените сознанија.

Последната етапа после идентификацијата е организирање на услови за развој на надарените поединци, што подразбира педагошка стимулација според специјални планови за работа во училиштата и надвор од училишната средина, како и општествената стимулација во секој поглед.

Конкретните облици на општествената поддршка за развојот на надарените деца се:

- образовно- воспитен третман (акцелерација, дополнителни програмски содржини, вклучувања во истажувачки и работни тимови и сл.),
- материјална стимулација (стипендии, помош за опрема, кредити, студиски патувања и сл.),
- професионална ориентација,
- организирани стручни друштва, фондови и други соодветни институции.

ЗАКЛУЧОК

Улогата на наставникот- педагог не е само да го подучува ученикот во неговото совладување на вештините во техниката на свирењето, туку е должен да го запознае со општата музичка писменост и уметност, да настојува ученикот да биде културно воздигната личност, комуникативен човек, а не само професионалец кој е талентиран и кој постигнува само мануелни успеси.

Педагогот треба да знае дека тој всушност е пропагатор на музичката писменост, подоцна уметност кај учениците во училиштето и надвор од него.

За наставникот е важно да внимава и на други ситници: како се однесува кон учениците, неговиот разговор со нив, искреноста и друго; затоа што поголемиот дел од учениците ги копираат своите наставници, па несакајќи ги усвојуваат сите добри и лоши страни од личноста на наставникот.

Во музичките училишта надарените деца доаѓаат до израз на почетокот при нивните први јавни настапи во училиштето за разни поводи: тромесечија, новогодишни концерти, годишни концерти итн. Особено истакнатите таленти одат понатаму од општинското подрачје- настапуваат на ревији во регионалното подрачје, потоа учествуваат на републички- државни натпревари, меѓународни натпревари на кои се доделуваат награди и дипломи како стимулација за нивниот понатамошен развој. Овие натпревари најчесто се спроведуваат во организација на училиштата, стручните друштва и општествените организации. Програмите се специјализирани и ги изготвува друштвото што ја организира школата, во соработка со Заводот за унапредување на образованието и воспитувањето, на чие подрачје дејствува училиштето.

Во воспитувањето на надарените деца, освен училиштето, најмногу влијае средината во која тие живеат, во прв ред најнепосредната околина- семејството. Многу зависи какви услови има ученикот во својот дом. Дали околината што го опкружува (родители, роднини) е музикална, барем во основна смисла да не му смета при вежбањето. Значи доста е важен контактот и соработката помеѓу наставникот и родителите, така што тие да ги контролираат своите деца да вежбаат редовно, да им овозможат услови и навики за вежбање, особено во почетокот на нивниот развој. Пожелно е од нивна страна да се поттикнуваат на слушање музика, посетување на концерти и разни уметнички збиднувања; потоа збогатување на колекцијата на компакт- дискови, касети и сл. На овој начин се создаваат услови за развој на надареното дете.